НІБУЛОН

АГРОПРОФІ

Книга видана за сприяння ТОВ СП «НІБУЛОН»
та українського тижневика ділової інформації – газети «АГРОПРОФІ»

Зірки першої величини. Агропромисловий комплекс України. – К. : «АГРОМЕДІА-ПРО», 2010. – 352 с., іл.
ISBN 978-966-97144-0-4

Протягом трьох років в українському тижневику ділової інформації – газеті «АГРОПРОФІ» – під постійною рубрикою друкувалися інтерв'ю Героїв України, які представляють агропромисловий комплекс нашої держави.

Ця серія статей виявилася справжнім інформаційним скарбом, адже ілюструє не лише життєвий шлях успішних людей і ті настанови, завдяки яким їм вдалося досягти непересічних результатів в аграрній сфері, а й показує цих керівників і фахівців сільгосппідприємств з людського боку: з їхніми мріями, сімейними цінностями, острахами та сподіваннями. І, що важливо, усім цим видатним людям – байдуже, чи то керівник, чи доярка або комбайнер, – притаманне державницьке мислення: кожен з них має своє бачення подальшого розвитку аграрного сектору України та держави загалом.

Розповіді наших Героїв – не сухі енциклопедичні дані і переповідання хронології досягнення успіху, а сповнені щирих людських емоцій думки видатних співвітчизників.

Коли кількість таких інтерв'ю перевищила 25, а ця рубрика стала чи не найбільш популярною серед читачів, ми зрозуміли: залишати такий скарб в архівних підшивках газети – справжній злочин стосовно як нинішніх Героїв, так і прийдешніх поколінь. Адже молоді фахівці аграрної сфери також повинні мати приклад для наслідування й увібрати в себе не лише матеріалістичні цінності Заходу, а й ті дещо застарілі та немодні сьогодні, на яких виросла та досягла успіху ціла когорта наших Героїв-аграріїв. Крім того, ці розповіді якнайкраще працюють і на імідж вітчизняного АПК – зарубіжні колеги-аграрії та інвестори можуть скласти цілісне уявлення про традиції і значимість українського села і найкращих його представників.

Тож ми, газетярі, вирішили на основі цієї плеяди нарисів та інтерв'ю зробити книгу, доповнивши її додатковими матеріалами та ілюстраціями. Аналогів такого видання в Україні не існує. Це перша спроба зібрати в одному збірнику авторські публіцистичні матеріали про 56 Героїв України від АПК із 254 нагороджених станом на 20 жовтня 2010 року. В цьому виданні ми презентуємо 49 із них.

Кожне інтерв'ю – це живе спілкування із легендарною постаттю про її життєвий шлях, становлення як особистості, трудові здобутки, її світогляд і особисте життя. Це спроба донести до широкого загалу безцінний життєвий досвід людини, який вже став загальнодержавним національним надбанням.

Наша книга – для широкого кола читачів, які цікавляться питаннями історії і економіки агропромислового комплексу України, а також для студентів вишів сільськогосподарського спрямування, фахівців і управлінців агросектору.

ISBN 978-966-97144-0-4

© ТОВ «АГРОМЕДІА-ПРО», 2010

ЗІРКИ ПЕРШОЇ ВЕЛИЧИНИ

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ

Шановні читачі!

Як і у кожного, чиє коріння пов'язане з селом, у мене особливо тепле ставлення до людей, котрі вирощують хліб. В Україні споконвіку шанували селянську працю. І навіть у важкі часи, які не раз переживала Україна, саме селянство було колискою й оберегом для всього українства.

Нелегка доля випала нашим селянам і в переломний період переходу від командно-адміністративних до ринкових умов і способів господарювання. Такий перехід був болісним, але неминучим, оскільки після розпаду СРСР і розвалу соціалістичної системи Україна стала на ринковий шлях розвитку. За таких умов колгоспи і радгоспи, як соціалістичні форми господарювання, були просто приречені і прийшли у занепад.

Земельна реформа стала єдиним шляхом подолання кризи і здійснення аграрних перетворень на селі. Майже 7 мільйонів селян безоплатно отримали у власність земельні паї загальною площею майже 28 млн га. Ніхто із селян не відмовився від земельних наділів, які їм дала реформа. Це переконливе свідчення того, що селяни сприйняли земельну та аграрну реформу загалом.

Сприйняли реформу і керівники та спеціалісти сільського господарства. Адже саме вони, колишні голови колгоспів і директори радгоспів, їх головні спеціалісти, заснували нові приватні форми господарювання на селі, які прийшли на зміну колгоспам і радгоспам.

Реформування земельних і організаційно-господарських відносин на селі було суттєво підкріплене іншими заходами економічної реформи. Зокрема, були запроваджені: єдиний фінансовий сільськогосподарський податок; бюджетна компенсація половини вартості кредитів; бюджетне фінансування програм підтримки інноваційного розвитку галузі; тарифна система захисту і підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та інші заходи.

Системність і послідовність аграрної реформи уже дають вагомі результати. Сільськогосподарське виробництво зросло майже у півтора раза. Україна вийшла на рекордні рівні виробництва зернових, посіла провідні місця у світі по експорту зерна, насіння соняшнику та соняшникової олії. В аграрному секторі почали зростати прибутки, інвестиції, кредити, платежі в бюджет, заробітки працівників. За ці трудові звершення багато селян, керівників і трудівників сільськогосподарських підприємств, фермерських і селянських господарств були відзначені високими державними нагородами, включаючи найвищу відзнаку – Герой України.

Сьогодні на селі ще чимало проблем, особливо – соціальних. Умови праці, рівень життя, добробут селян мають бути набагато кращими.

Вірю, що селяни своєю мудрістю і працьовитістю здолають ті труднощі, які є на їхньому шляху. Сподіваюсь і на реальну підтримку села з боку держави і влади. За це селяни віддячать країні й українському народу щедрим хлібом.

Користуючись нагодою, хочу привітати Героїв України – номінантів цієї чудової книги – справжньої скарбниці мудрості і трудової звитяги українських аграріїв. Нових вам трудових успіхів, високих урожаїв, щастя і добра.

Леонід КУЧМА
Президент України (1994-2004)

Дорогі читачі!

В Україні завжди шанували людей, які вирощують хліб. Казали: у хліборобів руки чорні, та хліб білий. Біла й душа, додам я від себе. Адже аграрії – це та рідкісна когорта людей, важливість якої для нації і для кожного з нас зокрема не викликає сумнівів.

Книга, яку ви тримаєте у руках, перш за все про людей – головне надбання нашої держави. Саме вони – звичайні, пересічні, на перший погляд, українці – завжди творили історію нашої вічномолодої країни: їхні мрії та негаразди, повсякденне життя, завзяття та звершення ставали рушійною силою, яка протягом багатьох сторіч плекала колиску нашої нації. Серед них і ті, хто сьогодні заслужено носить почесне звання Героя України, з якими свого часу звела мене доля.

Ця книга саме про таких людей: скромних і амбітних, сумлінних виконавців і завзятих керівників, простих у своїй мудрості та праці селян і сміливих виробників-інвесторів – великих трударів села, які варті найвищого п'єдесталу. Саме їм ми мусимо завдячувати тим могутнім економічним потенціалом України, який дав нам змогу вистояти під час всесвітньої фінансової кризи і тримає державу нині.

Я глибоко переконаний, що навіть у наш стрімкий час, коли в авангарді світового бізнесу знаходяться інформаційні технології, роль аграрного сектору не тільки не послабилась, а й навпаки – істотно зросла. Потреби в якісних продуктах харчування, передчуття продовольчої кризи та інші глобальні виклики змусили світову спільноту звернути пильну увагу на інвестиційну привабливість українського агропромислового комплексу. Та все це стало можливим завдяки самовідданій праці українських аграріїв.

Герої книжки, сторінки якої, переконаний, ви незабаром гортатимете з великим задоволенням, розповідають про власний життєвий шлях, відверто діляться з нами секретами професійного успіху та думками про сьогодення і майбуття нашої держави. Впевнений, що книга буде цікавою і тим, хто вже не один рік особисто знає наших героїв, і тим, кому ще доведеться з ними співпрацювати, – нашим співвітчизникам і зарубіжним партнерам.

Хочу побажати нашим Героям та усім аграріям України щедрих врожаїв, гарної погоди на ринках, вдячних споживачів, здоров'я, щастя та добра!

Віктор ЮЩЕНКО
Президент України (2005-2010)

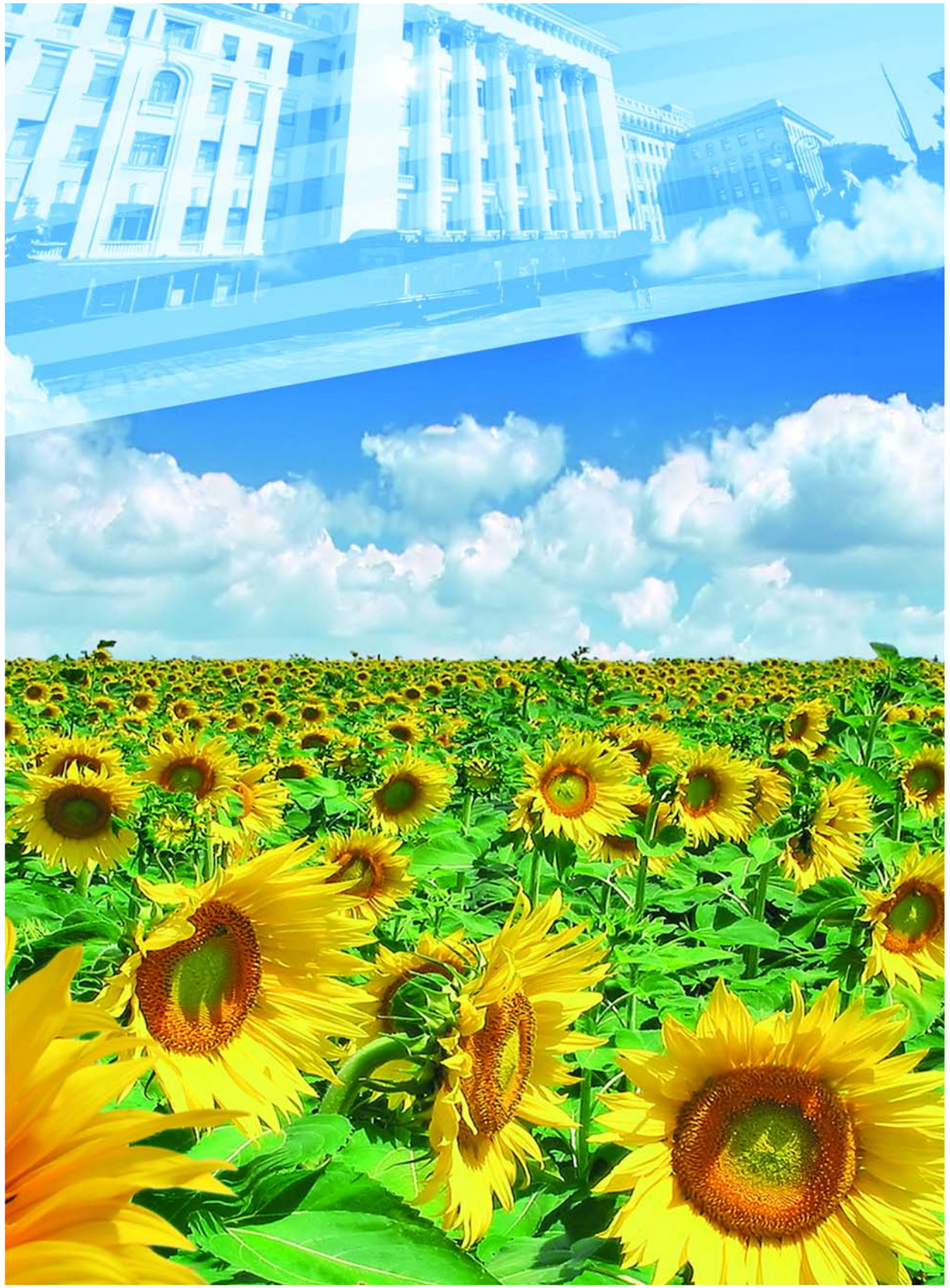

Шановні друзі!

Ви тримаєте в руках унікальне видання. Це розповідь про людей, які своєю життєвою мудрістю, непересічними організаторськими здібностями з честю довели, що українське село є незмінною окрасою і перлиною нашої країни.

Багатство України не тільки в земельних ресурсах, а насамперед у «золотих руках» господарників, що своєю щоденною звитяжною працею поліпшують добробут наших співвітчизників, забезпечують продовольчу безпеку держави.

Мені приємно бачити, як сьогодні змінюється аграрний сектор української економіки. Адже вочевидь можемо стверджувати про нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення її конкурентоспроможності на європейському та світовому ринках.

Звичайно, залишається багато невирішених проблем, які стосуються передусім сільськогосподарського машинобудування, ринку сільськогосподарських земель, удосконалення інноваційних технологій підприємств переробної галузі, відтворення, збереження та раціонального використання чорноземів.

Я глибоко переконаний, що завдяки проведенню системних реформ в агропромисловому комплексі ми забезпечимо технологічне переоснащення галузі, перетворимо її в ефективний сектор української економіки, який гідно представлятиме нашу країну в світі.

Вірю, що усі разом ми зробимо все можливе, аби Україна повернула собі ім'я славетної житниці, створивши достойні умови для життя своїх громадян.

Доземний уклін вам, Герої України, за невтомну працю, любов до землі.

Нехай і надалі щедро колосяться наші лани і ниви!

Міцного здоров'я вам і вашим близьким, Божого благословення та незмінних успіхів у всіх добрих справах і починаннях заради щасливого майбутнього України.

Президент України **Віктор ЯНУКОВИЧ**

Законодавство про звання Герой України

23 серпня 1998 року Указом Президента України Л.Д.Кучми № 944/98 встановлена відзнака Президента України «Герой України» (з врученням ордена «Золота Зірка» або ордена Держави). Указом також затверджені Статут відзнаки Президента України «Герой України» та описи орденів «Золота Зірка» та Держави.

16 березня 2000 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державні нагороди України», у якому було передбачено, що державною нагородою України — вищим ступенем відзнаки в Україні є звання Герой України (з врученням ордена «Золота Зірка» або ордена Держави).

Було установлено, що дія цього Закону поширюється на правовідносини, пов'язані з нагородженням осіб, нагороджених відзнаками Президента України до набрання чинності цим Законом; рекомендовано Президентові України привести свої укази у відповідність із цим Законом (відзначено 22 особи).

2 грудня 2002 року Указом Президента України № 1114/2002 був визнаний таким, що втратив чинність, попередній Указ № 944/98, а також затверджено новий Статут звання Герой України, затверджені нові описи ордена «Золота Зірка» та ордена Держави звання Герой України і мініатюри до них.

Нагородні атрибути звання Герой України

Особі, удостоєній звання Герой України, вручаються нагородні атрибути звання Герой України: орден «Золота Зірка» або орден Держави, Грамота про присвоєння звання Герой України, мініатюра ордена, посвідчення про присвоєння звання Герой України.

Статистика нагороджень

Звання Герой України – державна нагорода України, вищий ступінь відзнаки, що присвоюється громадянам України за здійснення визначного геройського вчинку або визначного трудового досягнення.

Герою України вручається орден «Золота Зірка» за здійснення визначного геройського вчинку або орден Держави – за визначні трудові досягнення.

Станом на 20 жовтня 2010 року загальне число відзначених найвищою державною нагородою – званням Герой України становить 254 особи. 26 із них нагороджені орденом «Золота Зірка», 228 – «Орденом Держави». Серед них 227 чоловіків та 27 жінок.

Президент Леонід Кучма підписав 132 Укази про присвоєння звання Герой України, Президент Віктор Ющенко – 114, Президент Віктор Янукович – 8.

227 особи нагороджено за життя та 27 посмертно.

Станом на 20 жовтня 2010 року 202 із Героїв України живі, 52 – померли.

* * *

Серед загальної кількості нагороджених званням Герой України 56 осіб представляють агропромисловий комплекс нашої держави. Про 49 Героїв, що обрали своїм покликанням годувати Батьківщину, читайте на сторінках цієї книги.

Підготовлено за інформацією Адміністрації Президента України

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про звання Герой України

Відповідно до статей 4 та 6 Закону України «Про державні нагороди України» постановляю:

1. Затвердити Статут звання Герой України (додається).

2. Затвердити описи ордена «Золота Зірка» та ордена Держави звання Герой України і мініатюри до них (додаються).

3. Кабінету Міністрів України здійснити фінансове і матеріальне забезпечення виготовлення знаків ордена «Золота Зірка» та ордена Держави, їх мініатюри, бланків Грамоти про присвоєння звання Герой України, посвідчення про присвоєння звання Герой України.

4. Визнати таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 23 серпня 1998 року № 944 «Про встановлення відзнаки Президента України «Герой України».

Президент України
Л.КУЧМА

м.Київ, 2 грудня 2002 року
№ 1114/2002

ОПИС НАГОРОДНИХ ВІДЗНАК

Орден «Золота Зірка»

Орден «Золота Зірка» звання Герой України виготовляється із золота і має форму п'ятикутної зірки, накладеної на вінок із дубового листя. Промені зірки поліровані. Розмір ордена між протилежними вершинами зірки 35 мм. Зворотний бік ордена плоский, з написом рельєфними літерами «Герой України» та порядковим номером ордена.

У верхньому промені зірки є кільце з вушком, яке сполучається з фігурною колодкою, обтягнутою стрічкою. Довжина колодки – 45 мм, ширина – 28 мм. На зворотному боці колодки є застібка для прикріплення ордена до одягу.

Стрічка ордена шовкова муарова зі смужками синього і жовтого кольорів. Ширина стрічки – 28 мм, ширина кожної смужки – 14 мм.

Орден Держави

Орден Держави звання Герой України виготовляється із золота і має форму Знака Княжої Держави Володимира Великого (тризуба) в обрамленні двох дубових гілок. Зображення рельєфні. Розмір ордена: довжина – 35 мм, ширина – 36 мм. Зворотний бік ордена плоский, з написом рельєфними літерами «Герой України» та порядковим номером ордена. На верхівці середнього вістря тризуба є кільце з вушком, яке сполучається з фігурною колодкою, обтягнутою стрічкою. Довжина колодки – 45 мм, ширина – 28 мм. На зворотному боці колодки є застібка для прикріплення ордена до одягу.

Стрічка ордена шовкова муарова зі смужками синього і жовтого кольорів. Ширина стрічки – 28 мм, ширина кожної смужки – 14 мм.

Мініатюра до орденів «Золота Зірка» та Держави

Мініатюра орденів «Золота Зірка» та Держави звання Герой України єдина, виготовляється із золота і має форму п'ятикутної зірки з гладкими двогранними променями з лицьового боку. У центрі зірки вміщено рельєфне зображення Знака Княжої Держави Володимира Великого. Діаметр кола, описаного навколо зірки, – 33 мм. Зворотний бік мініатюри плоский з написом рельєфними літерами «Герой України».

Зірка за допомогою кільця з вушком з'єднується з колодкою, яка має форму прямокутної металевої пластинки висотою 19 мм і шириною 27 мм. Верхня і нижня частини колодки мають прорізи, через які поверхню колодки обтягнуто муаровою стрічкою шириною 24 мм зі смужками синього та жовтого кольорів. На зворотному боці колодки є застібка для прикріплення мініатюри до одягу.

Затверджено
Указом Президента України
від 02.12.2002 р. №1114/2002

Витяг зі Статуту звання Герой України

1. Звання Герой України присвоюється громадянам України за здійснення визначного геройського вчинку або визначних трудових досягнень.

2. Присвоєння звання Герой України провадиться указом Президента України.

3. Герою України вручається орден «Золота Зірка» за здійснення визначного геройського вчинку або орден Держави – за визначні трудові досягнення.

4. Герой України, удостоєний ордена «Золота Зірка», у разі здійснення ним визначних трудових досягнень може бути удостоєний ордена Держави, а Герой України, удостоєний ордена Держави, у разі здійснення ним геройського вчинку може бути удостоєний ордена «Золота Зірка».

5. Присвоєння звання Герой України вдруге з удостоєнням одного й того ж ордена не провадиться.

6. Звання Герой України може бути присвоєно посмертно.

10. Висунення кандидатури до присвоєння звання Герой України здійснюється гласно за місцем роботи особи, яку представляють до нагородження, у трудових колективах підприємств, установ, організацій незалежно від типу та форми власності.

14. Особі, удостоєній звання Герой України, вручаються орден «Золота Зірка» або орден Держави, Грамота про присвоєння звання Герой України, мініатюра ордена, посвідчення про присвоєння звання Герой України (далі – нагородні атрибути звання Герой України).

15. Вручення нагородних атрибутів звання Герой України провадиться в обстановці урочистості і широкої гласності. Перед врученням оголошується указ Президента України про присвоєння звання Герой України.

16. Нагородні атрибути звання Герой України вручає Президент України або за його дорученням Голова Верховної Ради України, заступники Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, Голова Вищого господарського суду України, Генеральний прокурор України, міністри, інші керівники відповідних центральних органів виконавчої влади...

18. Орден звання Герой України носиться на лівому боці грудей. За наявності у відзначеного інших державних нагород України орден звання Герой України розміщується вище них.

ЗІРКИ ПЕРШОЇ ВЕЛИЧИНИ. АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ

АНТОНЕЦЬ С.С.

БАЛЮК І.М.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ Г.В.

БОБОВ Г.Б.

БОЙКО М.К.

ГОЛОВКО А.Г.

ГОРДЄЙЧУК К.І.

ГРИШКО З.М.

ГУЛИЙ І.М.

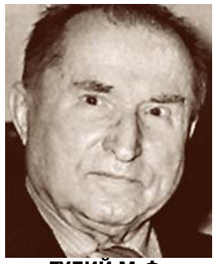
ГУЛИЙ М.Ф.

КАРАСИК Ю.М.

КОВАЛЕНКО А.А.

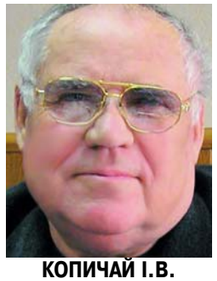
КОПИЧАЙ І.В.

КОРОСТ Т.М.

КОРОСТАШОВ О.Г.

МАСЕЛЬСЬКИЙ О.С.

МЕЛЬНИК Ю.Ф.

МЕЛЬНИЧУК Д.О.

МОЛЧАНОВА Т.І.

МОРГУН В.В.

ПОРОШЕНКО О.І.

ПРИЛІПКА О.В.

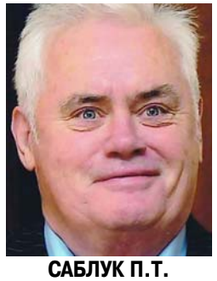
САБЛУК П.Т.

СІЛЕЦЬКИЙ В.П.

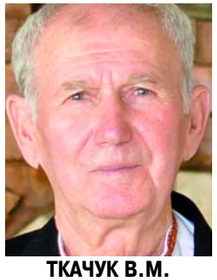
ТКАЧУК В.М.

БОРОВИК О.Г.

БЯЛИК М.І.

ВАДАТУРСЬКИЙ О.О.

ВАСИЛЬЧЕНКО М.С.

ГАВРИЛЕНКОВ М.П.

ДІДКІВСЬКИЙ В.О.

ЗАПОРОЖЕЦЬ І.І.

ЗУБЕЦЬ М.В.

ІВАНОВ Ф.А.

ІВАЩУК П.В.

КОСЮК Ю.А.

КРИВОРУЧКО А.Т.

КРИЖОВАЧУК О.П.

КУДРЕВИЧ О.А.

ЛАВРИНЕНКО А.А.

МОСТІПАН О.О.

МОТОРНИЙ Д.К.

НАЙДЬОНОВА В.О.

ПАЧЕВСЬКИЙ А.М.

ПЕТРИНЮК В.А.

ЧЕРНИШЕНКО В.І.

ШАПОВАЛ М.В.

ШАПОВАЛЕНКО П.М.

ШВЕД Я.А.

Книгу видано за матеріалами інтерв'ю та нарисів, підготовлених журналістами українського тижневика ділової інформації – газети «АГРОПРОФІ» та надрукованих або підготовлених до друку впродовж 2007-2010 років.

Дмитро Моторний, голова приватно-орендного кооперативу «Зоря»:

«У ЖИТТІ ТРЕБА БУТИ НЕ НАД ЛЮДЬМИ, А ПОРЯД ІЗ НИМИ»

Не брехати, не красти, не заздрити й не бути ледацюгою… Ось такі невигадливі батьківські заповіді й стали секретом успіху голови господарства, яке от уже 47 років не лише годує його працівників, а й фактично утримує всіх односельців. Адже це коштом господарства – приватно-орендного кооперативу «Зоря» – зведено у Чорнобаївці, що під Херсоном, і середню школу на 1200 учнів, і дитячий садочок, і музичну школу, і спортивний комплекс із стадіоном, і палац культури на 600 осіб… А ще ж для чорнобаївців, а їх близько 10 тисяч, кооператив провів газифікацію, простелив 70 км трубопроводів, звів 174 житлові будинки (з багатоповерхівками це 400 квартир), збудував АТС, унікальну ремонтну майстерню…

І за всім цим стоїть скромна постать відомого на увесь колишній Радянський Союз керівника колгоспу-рекордсмена, двічі Героя Соціалістичної Праці, Героя України Дмитра Моторного, який не розгубився ні за часів перебудови, ні сьогодні, в епоху рейдерства та політичної нестабільності і цінового свавілля. Утім, якщо раніше «Зоря» постійно набирала обертів та приємно шокувала країну своїми врожаями і технічним новаторством, то в останні 19 років головною метою було зберегти господарство і соціальну сферу на селі.

– Нині у нас уже немає такої фінансової можливості, щоб підвищувати врожаї до того рівня, якого ми досягли колись. Так, скажімо, 1984 року на площі 200 га ми отримували по 924 ц з кожного гектара помідорів, – з гордістю пригадує Дмитро Костянтинович. – Це тоді, коли на Херсонщині збирали в середньому по 180 центнерів з гектара! По 2,5 тис. ц з гектара ми отримували кормового буряку в рекордні роки, тоді як область мала в середньому по 600 ц. Окрім того, збирали пшениці по 76 ц (безумовно, на зрошенні), кукурудзи – по 114 ц з кожного га… З 1963 до 2007 року в господарство було вкладено, якщо перевести на нинішні гроші, 48 мільйонів 587 тисяч гривень. За ці кошти, окрім соціально-культурної інфраструктури села, ми побудували консервний та молокопереробний цехи, млин-комбінат з виготовлення гречки, пшона, олійницю, елеватор на 10 тис. тонн зерна, ремонтну майстерню, аналогів якої немає в жодному господарстві нашої країни, гараж на 200 автомобілів, зробили зрошення на площі 3 тис. га. І при цьому не беручи кредитів і не отримуючи жодної копійки з державного бюджету! – підкреслює славнозвісний голова господарства. – Усе це ми зробили за рахунок високих прибутків і сталих врожаїв, за рахунок того, що ми знайшли головне джерело – навчилися краще за всіх використовувати зрошувальні землі.

Пропонуємо читачам щиру сповідь тричі Героя двох епох, у якій Дмитро Костянтинович Моторний розповідає про свій трудовий і життєвий шляхи, про власні принципи і переконання, які відстоював кожного дня і на будь-якому рівні.

Про батьків, дитинство і майбутню професію

– Я народився у Кіровоградській області в селі Розянчини (нині с.Трудолюбівка). 1932 року через сильний голод на Кіровоградщині переїхав з батьками у Херсонську область, до Балтазарівки, де жив мамин двоюрідний брат. Батько усе життя працював з металом – спочатку ковалем, потім токарем, а мати була звичайною робітницею у радгоспі «ім. Карла Маркса». У мене був брат Віктор, дуже хороша людина, навіть краща за мене, але 1977 року він помер від невиліковної хвороби.

Батьки не тиснули на мене із вибором професії, вони прагнули, щоб я став тим, ким хотів стати. З самого дитинства у мене був чудовий музичний слух і красивий голос, я дуже любив співати і бачив себе студентом консерваторії. Ще до війни у 5-6 класах урок співів починався зі слів однокласників «Хай Митя співає» (*усміхається*). Співали «Три танкіста», «Якщо завтра війна» тощо. Я знаю близько 140 пісень напам'ять. 24 червня 1941 року в м.Херсоні повинна була відбутися співоча олімпіада, на якій я мав бути як переможець у районі, але почалася Велика Вітчизняна війна, і відтоді я кинув дитячу мрію. Наприкінці 43-го, коли нас вже звільнили з окупації, я за віком не потрапив до військового призову і залишився у селі. За зиму з хлопцями зібрали у майстерні такі-сякі трактори і наступного року я вже сіяв на тракторі ХТЗ, а ще через півроку господарство отримало «полуторку» (ГАЗ-АА), і я до 1948-го робив шофером. Причому не було ані прав, ані досвіду. Але оскільки всі «мужики» пішли до армії, то як «досвідчений механізатор», я повинен був просто «сісти і поїхати».

Про навчання і початок кар'єри

– Я вчився добре, до війни встиг закінчити 6 класів, але у сільраді мені заповнили документи, нібито я закінчив семирічку. Взяв я 1948-го копію атестата, необхідні документи, шматок хліба і подався до Херсону. Вийшов на пристань, побачив Херсонський суднобудівний технікум, до якого і вступив завдяки документам без екзаменів. Але хороші оцінки в школі були 8 років тому, а я ж з того часу нічого не читав, не міг навіть дріб на дріб помножити. Спочатку було дуже важко, хотів навіть кинути навчання, бо нічого не виходило. Але потім вже якось пересилив себе, накупив багато підручників і читав їх, занурившi ноги у холодну воду, аби не заснути. І, врешті-решт, закінчив технікум з відзнакою.

Через 4 роки після навчання направили мене на Херсонський суднобудівний завод, і за рік я «виріс» із помічника майстра до старшого майстра, обрали мене до складу завкому, виділили невеличку кімнату. Тоді я забрав матір із братом до Херсона. Але ж уявіть собі жінку, яка усе життя прожила у селі в господарстві, а в місті зовсім інше життя: немає худоби, господарства, та й подруги жодної не було. Як ото ми з братом вранці уходили – він на навчання, а я на роботу – то вона вранці плакала, і ввечері коли я повертався, так само бачив її у сльозах. На щастя, 1953 року відбувся вересневий пленум ЦК під гаслом «Інженери на село!». Я одразу ж пішов до комісії і сказав,

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння звання Герой України

За визначні особисті заслуги перед Українською державою у розвитку агропромислового комплексу, впровадження сучасних форм господарювання постановляю:

Присвоїти звання Герой України з врученням ордена Держави МОТОРНОМУ Дмитру Костянтиновичу – голові приватно-орендного кооперативу «Зоря» Білозерського району, Херсонська область.

Президент України Л.КУЧМА

м.Київ,
2 листопада 2002 року
№ 972/2002

що поїду куди завгодно, лише б там була якась річка чи ставок, бо мама дуже рибу любила. Мені сказали, що є одна така МТС у с.Ушкалка, але туди ніхто не хоче їхати, бо знаходиться вона за 200 км від Херсона у зоні підтоплення Каховського моря, і, скоріш за все, її будуть зносити і відбудовувати у іншому селі. Описали мені ситуацію і дивляться на мою реакцію. А я їм кажу: «Ви не дивіться, а пишіть – я туди поїду!» (*усміхається*).

Коли ми переїхали, підприємство зобов'язане було надати нам житло та «підйомні», і тут нам пощастило, адже наша хатка стояла біля рибгоспу «Родина». Як інженер я завжди допомагав тому рибгоспу – то човен відремонтувати, то ще щось, а мама за те могла коли завгодно прийти і вибрати собі будь-яку рибину. Після переїзду туди вона знову почала радіти життю, тоді й я наче ожив.

Через 4 роки, коли ми вже побудували МТС, на базі семи вищих навчальних закладів Радянського Союзу були створені спецфакультети для тих, хто працював за програмою вересневого пленуму із збереженням заробітної плати на підприємстві. Там не було таких предметів, як історія партії чи філософія, а лише спеціальні. Через 2 роки повернувся у Херсон, а там роботи не було, тож я погодився на першу ж пропозицію – працювати головним інженером у колгоспі ім. Кірова за 7 км від міста, навіть не розпитував про нього. Отже, 20 січня 1960 року я потрапив до с.Чорнобаївка, а 7 лютого 1963 року я вже став головою колгоспу.

Про роботу у колгоспі «ім.Кірова», що став «Зорею»

– 1984 року до нашого господарства приїхав Володимир Васильович Щербицький, щоб подивитися на наші овочі, а показників, як у нас тоді, не було у всьому СРСР! Як я вже згадував, помідорів отримували з площі 200 га – по 924 ц/га, кормових буряків – по 250 т/га. Ніхто не міг у такі цифри повірити, думали – ми щось дописуємо, домальовуємо, тож всі приїжджали подивитися.

Після того, як Щербицький усе подивився, він запитав мене, чи не хочу я переїхати до Києва і працювати спочатку заступником міністра сільського господарства (тоді міністром був Хорунжий), а потім і міністром. Але я добре розумів ситуацію у владі. Адже уявіть собі, скільки у міністерстві працювало держслужбовців, які тільки й чекали, аби звільнилося якесь краще місце. Я ніколи не був кар'єристом і не хотів, аби мене підсиджували співробітники або робили мені якісь підлості, щоб самим отримати кращу посаду.

Тож я відмовився, бо був переконаний, що у місті зовсім інше життя, та й у колгоспі мені подобалось працювати з людьми, яких мені не хотілося залишати. Я вчинив так, як мені підказувало серце.

А через десять днів подзвонили мені з ЦК партії і з обуренням спитали, як же я наважився відмовити першому секретарю компартії України! «Так от знай, що ми вийняли твою особову справу з тієї полиці, на якій вона була, і поставили на таку, що вже скільки ти житимеш – тобі ніхто ніколи не запропонує ніякої роботи!», – сказали мені по телефону. А я відповів: «Юрій Васильович, велике вам спасибі! Я коли буду у Києві, то завезу вам за це ящик коньяку» (*усміхається*).

Про партійну приналежність

– У партію я вступив ще 1951 року, коли навчався у технікумі, за власним переконанням. Але все ж головну роль у прийнятті цього рішення зіграла мама. Вона тоді сказала: «Синку, я знаю, що ти

На полях колгоспу імені Кірова села Чорнобаївка. Зліва направо: головний агроном колгоспу ім. Кірова П.І.ЛОМОНОСОВ, Перший секретар ЦК КПУ В.В.ЩЕРБИЦЬКИЙ, 1-й секретар Обкому КПУ А.М.ГІРЕНКО, голова колгоспу ім.Кірова Д.К.МОТОРНИЙ, голова обласної ради В.К.МЕТЛЯЄВ. 1984 рік.

Фото на лівій сторінці:

Ліворуч: із раціоналізаторами групи «Пошук». Праворуч: Д.К.МОТОРНИЙ. 1975 рік.

здібний хлопець. У тій партії, звісно, всіх вистачає, але ж якщо ти до неї не вступиш, то у тебе немає ніякої перспективи у майбутньому, а якщо вступиш, то будеш хоч потроху просуватися».

Потім, будучи депутатом Верховної Ради СРСР у складі сільськогосподарської комісії, завжди там виступав дуже критично. Був навіть одного разу конфлікт з Михайлом Горбачовим. Я тоді виступав на пленумі ЦК партії і сказав: «Михайло Сергійовичу, як можна, щоб людина, яка пропрацювала у колгоспі у післявоєнні роки майже задарма, отримувала 12 рублів пенсії? Як же можна людині прожити? – а потім ще додав, – Подивіться, що робиться з технікою. Я купив трактора у господарство, так там треба усі гвинтики та гайки перекручувати!». А Горбачов у заключному слові й каже: «Тут Моторний виступав з-за херсонського кута, – а потім схаменувся, й виправився. – Він добре виступив, я от був у його господарстві, так це – унікум нашої країни!». А через три місяці присилають мені проект постанови – яку техніку купити за планом. Викликають мене до ЦК, усього нас було чоловік 40, у кожного свої пропозиції, ну й у мене, звісно. По черзі вони піднімали руки та висловлювали свої зауваження, а як дійшла до мене черга, то Горбачов і каже: «Дмитре, сиди, нам твоя позиція відома!». І після того мене вже не обирали ні в члени райкому, ні в члени обкому партії. Партія ніби ізолювалася від мене, я фактично був виключений з неї.

Було в ті часи багато поганого, але й чимало хорошого. Зокрема я дуже вдячний тій системі, в якій я зміг з простого Митька вирости у Дмитра Костянтиновича, а ще за те, що я зміг усьому, що сьогодні знаю, навчитися.

Про чинники досягнення видатних показників

– Я керувався таким постулатом: якщо хочеш, щоб була бригада, – знайди хорошого бригадира, якщо хочеш, щоб був колгосп, – знайди хорошого голову. Якщо хочеш, щоб у області був порядок, – знайди хорошого очільника, а як хочеш, щоб був порядок у державі, то знайди Президента (*усміхається*)!

Справа у тому, що я працював у колгоспі головним інженером 3 роки – за цей час я бачив усіх робітників, хто як працює. Мене півроку вмовляли стати головою колгоспу, і коли я нарешті погодився, то одразу замінив головних спеціалістів: зоотехніка, інженера та бухгалтера. Потім зібрав увесь керівний склад і визначив, у кого будемо збиратися на великі свята. Можна сказати, таким чином я створив і згуртував команду професіоналів, які довіряли і допомагали один одному.

Далі ми вирішили, що усе будуватимемо самі, тож зібрали будівельну бригаду з 200 чоловік і спорудили невеликий асфальтний завод. Тож все, що ви зараз можете побачити у господарстві, будувалося нашими людьми. Я одразу сказав, що ми не будемо користуватися послугами сільгосптехніки, міжколгоспбуду, центровивозу, центрозавозу і усіх інших організацій, які тільки й думали, як побільше з колгоспу грошей стягнути.

Про джерела фінансування

– Хрущов як керманич країни свого часу вирішив, що у Союзі вже все є, і селянам немає сенсу тримати худобу. Я тоді ще не був головою нашого колгоспу, коли селяни всіх без виключення колгоспів повинні були здати своїх корів! У нашому колгоспі люди також здали

корів, виконуючи рішення Хрущова, а щоб утримувати їх – не було приміщень! Тієї зими ми були змушені здати велику частину стада просто на бійню. А навесні, коли я очолив колгосп, він мав чимало боргових зобов'язань. На щастя, у Радянському Союзі була тоді така система: у мене є план з виробництва овочів, молока, м'яса... Тоді я маю право укласти договір про те, що зобов'язуюся продати певну частину своєї майбутньої продукції конкретному державному підприємству. Натомість це державне підприємство має заплатити мені авансом 50% від вартості того об'єму продукції, про який ми домовилися. На мій погляд, дуже була хороша система, вона тоді колгосп і врятувала.

Ну й ще було у нас два джерела прибутків. По-перше, це 40 га ранньої капусти розсадою, яку ми усю реалізували, а по-друге, 1965 року на майському пленумі ЦК було збільшено заготівельні ціни на продукти майже у два рази! А це й пшениця, й молоко, й інше. Звісно, потихеньку почали прибавляти урожайність у рослинництві, прирости й надої у скотарстві, й з того часу і аж по сьогодні не брали жодної копійки кредитних коштів.

Сьогодні можна піднятися й краще, ніж ми тоді. Але це піднялись у нас такі острівці, яким зроблено «вливання». Знайшлися люди, які вклали в сільські господарства мільйонні кошти. Ми ж завжди розраховували лише на себе.

Про дві зірки Героя Соцпраці

– Коли я прийшов 1963-го до господарства, то у ньому було 1600 корів, з яких доїли 1603 кг молока на рік. 1965-го ми вже доїли по 3600 кг на корову, того ж року вийшов указ щодо збільшення поголів'я і підвищення продуктивності тваринництва. А після того, 1966 року, я й отримав свою першу зірку Героя Соціалістичної Праці за досягнення у тваринництві.

Другу дали через 20 років, бо показники нашого господарства зростали, мов на дріжджах! Колгосп же став всесоюзною школою з використання зрошувальних систем, адже і помідори, і буряки – все вирощувалося на зрошенні, бо ж на Херсонщині недостатньо вологи. Наскільки я знаю з розповідей знайомих, то мою кандидатуру навіть жодна людина з комітету, який розглядав претендентів на високе звання, не ставила під сумнів, одразу всі проголосували за те, щоб присвоїти мені друге звання Героя Соціалістичної Праці.

Про гасло «П'ять по п'ять»

– Було у нас таке. Спочатку ми виробляли продукцію на «трійку» – 30 ц/га пшениці, 3000 кг/рік з корови, і таких показників всього було п'ять... А тоді я сказав, що як діти наші вчаться у школі на 4 та 5, то й ми можемо бути відмінниками у сільському господарстві! І ми поступово дійшли до показників у 50 ц/га пшениці, 5000 кг/рік з корови тощо.

Потім ми домовилися з міністерством зробити у нашому колгоспі свою систему оплати праці, адже по всьому Союзу тоді була безглузда «зрівнялівка». Наприклад, одна доярка надоїла 2000 кг/рік з корови, а друга 4000 кг. Потім усім підняли на 20 літрів план, і перша змогла свій план виконати або навіть перевиконати, а друга вже й так 4000 ледве надоїла, ну куди їй ще більше? І уся дурниця полягала в тому, що перша доярка перевиконала план і ще отримала за це премію, а друга, хоч вона і в 2 рази краще працювала, не могла виконувати новий план і отримувала меншу зарплатню, ніж її співробітниця.

Наша ж система була кардинально іншою, у нас кожна доярка була сама собі бухгалтером і могла обрахувати, яку додаткову оплату вона отримає в кінці року, в залежності від кількості та якості виробленої продукції. Все було дуже просто. Якщо доярка надоїла 3000 кг/молока на рік, то вона знає, що перші дві цифри (30) – це кількість копійок на кожен зароблений нею за рік карбованець. Як надоїла 4000 кг, то 40 копійок, а як 5000 кг, то аж 60 копійок! І в кінці року я йду повз працівників і питаю: «А скільки у тебе шайбочок?», а вона відповідає – «48, Дмитре Костянтиновичу!». І тоді я знаю, що вона надоїла 4800 кг, а вона знає, що заробила по 48 копійок на кожен карбованець з зарплати.

Узагалі є лише два способи змусити людину працювати, як слід. Один – це страх, а другий – матеріальне заохочення. Раніше ми боялися Сталіна, а зараз треба вже думати про другий спосіб і завжди заохочувати людей до праці. Більше зробив – більше й отримав. Отака проста істина.

Про себе як керівника

– ...Я ніколи нікого не лаяв і не матюкав, бо завжди можна домовитися з людиною, підштовхнути її до правильного рішення, тільки потрібно знати як. Наприклад, приїхала одного разу до нас делегація і пішла дивитися господарство. І нібито усюди все у порядку, а біля умивальників іржа навкруги. Дівчата не звертали уваги, якось воно загубилося. А завідуюча у нас така була симпатична, та й взагалі дівчата красиві були, зараз вже на пенсії вони... Так от, я її до себе покликав, і кажу: «Анєчка, ти така чарівна, але як же може у такої красуні бути отака брудна вбиральня?». Вона як подивилася, ойкнула та й відповідає: «Дмитре Костянтиновичу, Ви б краще мене вдарили!». І після того я вже більше їй ніколи нічого не казав – усе блищало!

Я вважаю, що в житті треба бути не над людьми, а поряд із ними, жити тим, чим вони живуть. І намагатися якомога більше зробити добра людям, щоб вони це побачили і тоді буде все у підприємства виходити.

Були ще такі дурні у владі – як побачать, що прийшов молодий і розумний до них працювати, то вони його одразу чавлять, аби він не замінив тих дідів. А я зробив навпаки: усі, хто мали середню освіту, мали навчатися заочно в інститутах, а хто не буде вчитися, той у мене більше працювати не буде! Якось я спостерігав за двома хвацькими хлопцями-механізаторами, двома Миколами – Сітаком і Бережняком. Совісні були, порядні люди. Але не хотіли йти вчитися, бо закінчили 10 класів вечірньої школи, а то було навчання таке собі. Тоді я їх обох відвіз до Мелітопільського інституту, який сам закінчував, і домовився з ректором, щоб після закінчення ними навчання Державна комісія проводила захист дипломів безпосередньо в нашому колгоспі. Що і було зроблено. І все добре склалося – вони отримали дипломи, один став головним інженером, а другий – механіком по сільгоспмашинам.

Президент України Л.Д.КУЧМА вручає Д.К.МОТОРНОМУ відзнаки найвищої державної нагороди – звання Герой України. Київ, Маріїнський палац. 2002 рік.

Про ціни і стосунки між людьми

– Одне з головних завдань аграрників – це щоб у Верховній Раді було мінімум 50-80 представників аграрної галузі. Ви спитайте у людей, чи хочуть вони купляти цукор по 12 грн за кілограм, або капусту по 7 грн/кг. Це я до того, що чималий прошарок населення вважає, буцімто це сільгоспвиробники довели країну до таких цін, такої ситуації. А нехай вони проголосують, щоб аграрники були гідно представлені у парламенті, у місцевих радах – тоді ціни такими не будуть. Це буде добре і для села, і для тих людей, хто сьогодні не може знайти коштів навіть для власного існування.

Нам усім необхідно об'єднуватися разом, наприклад, з Аграрною партією, адже у нас існує кількадесят зареєстрованих партій, які мають в назві слово «аграрний». Я б провів нараду з керівниками оцих партій і сказав би: «Хлопці, якщо не буде мажоритарної системи, то закінчуйте зі своєю «кустарщиною» і об'єднуйтесь!».

Про головних людських ворогів

– У роботі в мене три вороги – шахрай, п'яниця і «сімейний бешкетник». Щодо останнього, то поясню. Наприклад, було у мене якось чотири сім'ї, у яких чоловіки так допікали дружин, що кожна з цих сімей вже майже розпалася. Тоді ми усі разом з чоловіками зібралися, побесідували, а потім взялися за руки і я кожному сказав: «Май на увазі, якщо ти

Фото на лівій сторінці: Зустріч чергової делегації у колгоспі ім.Кірова. 1982 рік.

Зведений хор Херсонської області на сцені Палацу «Україна» у м. Київ виконує пісню «Покохайте поле» на слова і музику Д.К.МОТОРНОГО.

Мал. на правій сторінці: Партитура пісні Дмитра МОТОРНОГО «Покохайте поле».

порушиш обіцянку, то я в тебе вийму два зуби й одне око!» (*сміється*). І що ви думаєте? Мені досі дві з тих сімей пишуть листи та поздоровляють зі святами, дякують за допомогу у збереженні сім'ї!

Люди іноді здоровкаються зі мною і питають, чому я так добре виглядаю, адже мені вже багацько років! А я відповідаю, що учора кинув пити (*сміється*). А як же ви хочете, щоб мене люди поважали, і щоб я з пияцтвом боровся, якби мене хоч раз у селі п'яним побачили б? Або як би я міг когось карати за те, що він щось вкрав, якби сам був шахраєм? Адже народ все знає, все бачить – де, коли і що їхній керівник робить.

Я завжди дотримуюся трьох заповідей, які мені батько залишив у спадок. Він колись сказав: «Синку, якщо ти хочеш стати людиною, то ніколи не повинен брехати оточуючим, бути шахраєм і ледарем!». І я запам'ятав ці слова на все життя, тож ніколи не брехав, а якщо вже щось пообіцяв, то обов'язково виконую.

Хоча, я вважаю, що є брехня на благо. Якщо необхідно щось хороше зробити для людей або господарства, це для мене виключна справа.

Про перші зароблені гроші

– Пам'ятаю, 1943 року нас звільнили від німецьких окупантів, а 1944-го, коли мені й решті сільських хлопців було по 17 років, нам дали по трактору, роз'яснили трохи, як ними керувати, і ми стали трактористами. Спочатку нічого не платили, а потім, коли я пересів за кермо автомобіля і став уже шофером, то якась зарплата була. Я всі гроші з радістю віддав мамі, а куди вже вона їх витратила, навіть і не знаю.

А в житті я взагалі ніколи не цікавився, яка буде у мене зарплата. По-дурному я, звичайно, гроші не витрачаю, але людина я не жадібна і ніколи нікому не заздрю. Головне – аби було що їсти та де спати. Єдине, що мене засмучує, так це те, що я не можу підняти людям у господарстві зарплату, бо предмети праці постійно дорожчають!

Про високе звання Герой України

– Я думаю, що це звання потрібне як відзнака совісті, честі, одне слово – порядності. Насамперед тим людям, які дійсно є прикладом для інших. Щоб народ бачив, що так можна зробити, і цього можна досягти, і що доярка може надоїти 8000 кг молока. На жаль, не можна винагородити усіх. Нагороди завжди приносять комусь щастя, а комусь розчарування. Наприклад, коли два працівника поряд робили й одного преміювали, а іншого – ні. Але ж людина себе збоку не бачить і не хоче за собою помічати поганого. І давати це звання треба у тому віці, коли людина його заслужила. Якщо вона зробила якийсь подвиг, то не можна дивитись на вік.

Мені присвоїли звання Героя у день мого 75-річчя. Того дня Леонід Данилович Кучма, який був двічі у нашому господарстві й усе бачив на власні очі, привітав мене по телефону і повідомив, що підписав указ щодо мене. Потім вже вручали нагороду у Маріїнському палаці до Дня працівників сільського господарства.

Про майбутнє

– Працюватиму доти, доки бачитиму, що приношу користь людям. Зміна молода є. В основному, це хлопці, на яких можна покластися: це і головний агроном, і головний інженер, і бригадири тракторних бригад. Є кому працювати. Єдине, що бентежить, – це несприятливі нинішні умови. А техніка у нас – трактори, комбайни – вже більш як по 20 років служать, відпрацювали по три амортизаційні строки.

Мене сьогодні непокоїть, що ми не повертаємо землі те, що вона нам віддає. І в цьому велике горе. Бо хоч би що ми робили, а землю не обдуримо. Треба не тільки повернути їй те, що взяли, а ще й дати трішечки більше, щоб вона могла додати врожаю.

Раніше ми все це планували на науковій основі: брали аналізи, розраховували, скільки треба фосфору, азоту, калію. А зараз... Наведу один приклад. Якось ми купували селітру, заплатили вже за 5 вагонів, аж тут вона подорожчала, і нам 3 вагони відвантажили, а 2 притримують. Мовляв, решту відвантажувати не будемо, а повернемо гроші, бо нам вигідніше продати за кордон, там більше платять. Господар наш у Канаді – як він нам дасть команду, то будемо відвантажувати вам. То хіба можна за таких умов мріяти про якесь ефективне господарювання, хіба можна щось зробити на науковій основі?! А від цього залежить усе. Як є в тебе урожай, отже, є й гроші, будуть і люди, і соцкультпобут...

Про головні заповіді селянина

– Необхідно, щоб усі пам'ятали, що для нас найсвятіше – це зберегти у землі нашій здатність задовольняти зростаючі потреби людини. Ми повинні зробити все, щоб земля підвищувала свою здатність давати більше й більше продукції.

А молодим колегам скажу таке – треба поважати людей і жити з ними по-людськи. Треба багато думати, багато читати, багато знати. А ще скажу, що дещо в людині все-таки повинно бути закладено від батьків і від Бога. На жаль, є такі люди, які начебто і стараються певну справу зробити, а у них це не виходить, бо просто не дано. Але у будь-якому разі необхідно працювати над собою. Якщо сказати коротко – то треба виконувати заповіді Господні, і все буде у людини добре.

[Артем Шелкопляс, 2010]

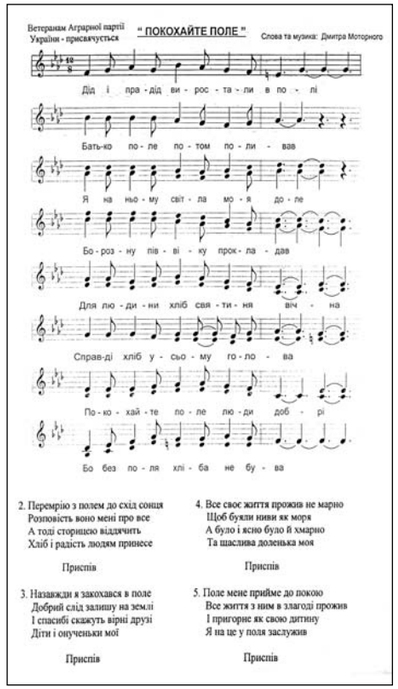

Ветеранам Аграрної партії України - присвячується

" ПОКОХАЙТЕ ПОЛЕ "

Слова та музика: Дмитра Моторного

Дід і пра - дід ви - рос - та - ли в по - лі
Бать-ко по - ле по - том по - ли - вав
Я на ньо - му світ - ла мо - я до - ле
Бо - роз - ну пів - ві - ку прок - ла - дав
Для лю - ди - ни хліб свя - ти - ня віч - на
Справ-ді хліб у - сьо - му го - ло - ва
По - ко - хай - те по - ле лю - ди доб - рі
Бо без по - ля хлі - ба не бу - ва

2. Перемрію з полем до схід сонця
Розповість воно мені про все
А тоді сторицею віддячить
Хліб і радість людям принесе

Приспів

3. Назавжди я закохався в поле
Добрий слід залишу на землі
І спасибі скажуть вірні друзі
Діти і онученьки мої

Приспів

4. Все своє життя прожив не марно
Щоб бужли ниви як моря
А було і ясно було й хмарно
Та щаслива доленька моя

Приспів

5. Поле мене прийме до покою
Все життя з ним в злагоді прожив
І пригорне як свою дитину
Я на це у поля заслужив

Приспів

ОСОБОВА СПРАВА

МОТОРНИЙ Дмитро Костянтинович

Народився 2 листопада 1927 року у селі Розянчина Бобринецького району Кіровоградської області.

Освіта. Середня технічна – закінчив Херсонський суднобудівний технікум (1952). Вища – закінчив спеціальний факультет Мелітопольського інституту механізації і електрифікації сільського господарства за фахом інженер-механік (1959).

1944-1948 – тракторист, шофер радгоспу ім.К.Маркса села Болтазарівка Чаплинського району Херсонської області.

1952-1953 – помічник майстра, майстер, старший майстер Херсонського суднобудівного заводу.

1953-1957 – завідувач майстерні Ушкальської МТС.

1959-1963 – головний інженер колгоспу ім.Кірова села Чорнобаївка Білозерського району Херсонської області.

З лютого 1963 року – голова колгоспу ім.Кірова, з 1997 – голова реформованого приватно-орендного кооперативу «Зоря».

Депутат Верховної Ради СРСР (1989-1991). Депутат Верховної Ради УРСР X-XI скликань. Голова ради колгоспів України (1987-1992). Почесний член Української академії аграрних наук (нині – НААН України).

Заслужений працівник сільського господарства України (1977). Відмінник освіти СРСР (1987). Двічі Герой Соціалістичної Праці (1966, 1986). Нагороджений орденом Жовтневої революції (1971), орденом Леніна (1966, 1975, 1986), медалями «За доблесний труд у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» (1945) та ін., Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1987), орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (1997). Присвоєно звання Герой України з врученням ордена Держави (02.11.2002).

Автор книг «Земля і люди» (1980), «Нам силу дав Жовтень» (1987). Автор ідеї заснування міжрегіонального фестивалю хорового співу «Чорнобаївський заспів».